

ZO KAN HET OOK! HANDLEIDING

03-04-2019

De lay-out van de cursus is verre van 'gelikt', maar ingegeven door zoveel mogelijk te bezuinigen op kopieerkosten. Ziet u jargon dat niet uw streektaal is, vul dan de cursus aan, zodat de cursist zijn woordenschat uitbreidt en erger u niet :-))

Wie zijn analfabeet / worden als 'analfabeet' beschouwd ?

Degenen die in geen enkele taal kunnen lezen en schrijven. Deze cursus gebruiken we ook voor mensen die ons letterschrift niet kunnen lezen en/of schrijven: de 'andersgeletterden'/'andersgealfabetiseerden'. Een in zijn moedertaal geletterde Thai, maar die ons schrift niet kent, wordt dus ook als 'analfabeet' beschouwd.

Een andersgeletterde zou een stoomcursus kunnen volgen. In blokschrift, onze letters leren schrijven en dan de basis lettercombinaties leren lezen/uitspreken. Die basiscombinaties vind je op de letterkaart en in de stoomcursus basistaalregels 'Hoe schrijven we in het Nederlands', zie onder 'hulpmateriaal'. Als al die theorie voor hem leerbaar is, volgt hij daarna een cursus Nederlands voor geletterden (liefst met vertaling in zijn moedertaal van de vocabulaire, want dat scheelt enorm veel opzoektijd, bv. de Delftse Methode). In de praktijk van onze NT2-vrijwilligersorganisatie zijn we echter de pure 'stoomcursuscursist' nog niet tegengekomen.

nooit starten met het alfabet i.g.v. taalbarrière!!!

Heel frequent in woorden de achtereenvolgende letters te benoemen als klinker of medeklinker is een belangrijke voorbereiding om schrijftaalpatronen te leren ontdekken (woorddelen onderscheiden). Laat de cursist dat vooral doen.

Maar, leer de analfabete cursist, aan wie je -door de taalbarrière- nog niet het verschil tussen de namen van onze letters (alfabetnamen!) en de 'klank(en) van de letters' kunt duidelijk maken, nooit als eerste stap het alfabet.

Het alfabet geeft nl. de namen van de letters en die kan je (met uitzondering van de a, e, i, o, u) niet gebruiken om te lezen; 'ba' zou immers worden uitgesproken als 'bea', etc. Het zet de leerder op het verkeerde been met alle teleurstelling vandien. Zodra de leerder beseft welke mondstand/geluid bij een letter hoort -doordat hij die foutloos in combinatie met (samengestelde) klinkers kan lezen en schrijven-,

verschaf je hem de letternaam, opdat hij woorden/woorddelen, uit zijn hoofd, eenduidig kan gaan spellen (= woordbeeldvorming).

Uiteraard kan je met een goed Nederlands sprekende cursist (ook de 6-jarige scholier), danwel de cursist wiens moedertaal jij goed beheerst, na door hem begrepen uitleg over het verschil tussen de naam van het letterteken en de klank waar die letter in een woord voor staat, wél meteen met het alfabet beginnen. Gebruik het 'echte alfabet', dus die met de y (ypsilon) erin, want het basisschool-alfabet met de ij (lange ij) aan het eind is op dat punt een didactisch raadsel. Waarom leer je iets aan dat niet klopt (geen lemma voor de ij in woordenboeken!), en dat bovendien nog op een andere manier, nl. als 'ei', kan worden geschreven? Geef een leerder nooit een foutief overzicht.

nooit dubbele klinkers aanbieden als 'één teken

Mocht je willen werken met letterdozen/zelfgemaakte losse letters, verschaf dan nooit kaartjes met aa, oo, uu, ee, ie erop. De cursist behoort zelf te beredeneren of een 'lange' klinkerklank in een woord met één danwel twee letters geschreven moet worden.

Bied ook niet de 'samengestelde lange klanken' (zgn.

'tweetekensklanken', maar net zo goed zijn het er soms 3 of 4, vgl. aai, ooi, oei, auw/ouw, eeuw, dus waarom een misleidende benaming gebruiken?) als groepje op een kaartje aan. Zoiets verhindert eigen denkwerk, bewustwording, automatisering bij de cursist. En jij hebt minder zicht op waarmee hij nog worstelt.

nooit uh-geluiden plakken bij het noemen van een medeklinker

De uh-klank die aan de medeklinkers wordt vastgeplakt ("Dit is een buh.") leidt ertoe dat e's worden weggelaten en uh-klanken worden toegevoegd waar ze niet staan: men schrijft 'd' als het 'de' moet zijn, 'btaal' i.p.v. betalen, want er staat toch buh-taa-luh! Men leest "lande" als men het woord 'land' ziet etc. Zie verder hierna.

Help, ik sta er alleen voor.

Ga bij een tekort aan begeleiders, je tijd over meerdere cursisten achtereenvolgens verdelen. Probeer iedereen direct aan enig werk te zetten en laat ze samenwerken: samen herhalen, proberen een nieuwe pagina hardop te lezen, elkaar te dicteren, woorden bij de foto's te zoeken en op te schrijven etc.

Natuurlijk kan je mensen samenzetten die (ongeveer) met dezelfde pagina

bezig zijn. Ga tussen hen inzitten, neem een stukje met ze door, zet hen vervolgens aan het schrijven en ga zelf door naar de volgende(n). Of laat een cursist die al wat verder is bij één of meerderen even voor docent spelen. Dan is 'herhalen' voor hem best spannend.

de klant is koning

Wenst de cursist andere vocabulaire eerst te leren of als hij zijn opgaven van een andere school met je wil doornemen, dan heeft dat bij ons altijd voorrang, tenzij je werkt in een groepje en de overigen anders wensen.

inbreng van de cursist is uiterst waardevol

Schrijf op de cursusbladzijde of bij de foto's ook woorden waar hij mee komt direct voor hem op, desnoods voorzien van een, liefst door de cursist gemaakte tekening als 'vertaling', en/of in fonetisch Nederlands het desbetreffend woord in zijn taal. De cursist vindt het prachtig als je zijn eigen taal voor hem kan uitschrijven (alleen doen als je dat werkelijk correct in fonologisch Nederlands kan weergeven) en dat hij dat dan kan lezen ook!! En jij leert en passant een beetje Ewi, Tamil of Farsi. De Afghaanse die de a moeilijk onthoudt, kan geholpen zijn met het woord 'kela' (= banaan) als ze de a moet leren, en bovendien wordt ze zo voorbereid op de schrijfwijze van 'la' en 'ke-' (met lange e-klank). 'Google vertalen' is vaak een prima assistent.

een fout is dé aanleiding tot uitleg

Geef een pluim na iedere vraag of opmerking.

Men moet het besef krijgen dat fouten maken mag. Een fout is geen reden tot een reprimande, maar de aanleiding bij uitstek tot het geven/krijgen van les, van nadere uitleg, nl. ook uitleg van de context waarin die 'fout' goed is. Zo krijgt een cursist het zelfvertrouwen dat, wat hij ook doet, zijn bijdrage aan de les altijd waardevol is.

Bv. moet de cursist 'Ik eet ...' lezen en zegt hij "Ik heet", leg hem dan direct het verschil uit en laat hem de letter h ervaren: hhhhhhhhhh (die diepe lange zucht). Laat hem, voorzien van de nodige aanvulling -want context is cruciaal voor het juist hanteren van de (schrijf-)taal- 'ik eet ...' en 'ik heet...' meerdere keren correct zeggen. Leg ook meteen bv. 'de thee is heet' uit. Blocnotevellen bieden veel ruimte voor (individuele) extra's!

Laat de cursist naar je kijken terwijl je hem een uitspraak leert en desnoods met spiegel zijn eigen mondstand controleren. Soms is verandering van

een begeleidende letter genoeg om ineens de goede klank te krijgen. Na een t-klank produceren cursisten vaak nog een ongewenste s-klank. Dat voorkom je als je de cursist het woord laat beluisteren terwijl je het heel zacht uitspreekt. Produceert de cursist na een laatste medeklinker een onnodige uh-klank (bv. ikke i.p.v. ik, lesse i.p.v. les), corrigeer die foute uitspraak dan voortdurend, want anders slijpt die in. Doe dat mondeling en schriftelijk door beide woorden naast elkaar te tonen, uit te spreken en dan het overbodige deel te schrappen.

Ga te rade bij de logopedist als er geen vooruitgang is.

Besef dat ieders brein anders werkt, dat men niet langzaam/dom (let wel: op dit gebied van taal leren; op andere terreinen had de cursist ongetwijfeld je iets anders laten zien) is, om jou dwars te zitten, maar omdat men in dit stadium niet anders kán. Geduld, geduld, humor en herhaling zijn een noodzaak.

Spreek er met collega's over als je vindt dat je cursist te weinig vooruitgang boekt. Wellicht biedt een andere aanpak of een andere docent uitkomst.

Onze ervaring is dat, bij 4 lessen per week, het leren van onze schrijftaal voor analfabete anderstaligen, met name voor hen die geen enkele andere vreemde taal ooit mondeling leerden, meestal onbegonnen werk is als zij boven de 45-50 jaar zijn. We proberen het wel met hen als zij dat zelf lijken te willen (!), maar zit betrokkene er altijd vermoeid kijkend/hoofdpijn hebbend bij, dan is het zaak de cursist te verwijzen naar een puur-sprekencursus elders.

Zie bv. de website: nederlandsoefenen.be .

Welk materiaal krijgt de cursist?

- een A4-ringkaft (2 ringen), A4-blocnote vierkanteruitjespapier, pen en potlood;
- een even aantal pagina's van de cursus i.v.m. dubbelzijdig afdrukken;
- de bijbehorende foto's in kleur;
- het blokletteroverzicht kleine- en hoofdletters (in plastic hoesje);
- de letterkaart (het medeklinker-/langeklankenoverzicht);
- het voorzetseloverzicht;
- het overzicht meerduidigheid medeklinkers;
- de links naar website- en WhatsApp via zijn gsm-nummer: <https://zokanhetook.academy> en

<https://www.youtube.com/channel/UHCkzrgsQkIRRPKTHIJ-GQ/videos>

(youtube-link genoteerd in font Verdana: ...HIUJ = hoofdletter ha, kleine letter el ..). Wees erop alert dat in andere lettertypes dan dit Verdana-font de hoofdletter I er uitziet als een kleine letter l (el), waardoor er bij het dicteren van de link een fout kan optreden.

Het is belangrijk voor de identificatie van hetgeen op de foto staat dat de foto in kleur is. Maak dus van het lesmateriaal geen zwart-wit kopie.

de kleuren in de cursustekst

Paars is hetgeen nog niet is uitgelegd, is hetgeen de docent voorzegt en de cursist nazegt, maar wat de cursist in dit stadium nog niet hoeft te kunnen lezen en schrijven, want dat zou teveel ineens zijn. Het moet wel in gebarentaal, via verwijzing naar de foto's worden uitgelegd. De tekst van les 1, pagina 1 is heel nuttig; herhaal die iedere les, opdat men zich die minstens mondeling kan inprenten.

Groen is hetgeen de cursist, ondanks dat hij die schrijfwijze nog niet kan doorgronden, zo snel mogelijk dient te begrijpen en te kunnen hanteren.

Vuurrood zijn dringende aanwijzingen voor de docent.

Alles wat **zwart** gedrukt is, moet de cursist hardop leren zeggen en schrijven zonder te kijken, nadat hij het hardop gelezen heeft. Vooral ouderen die de grootste moeite hebben met leren schrijven en lezen, kan je bij de les met sneller werkende cursisten houden, door hen juist dingen te laten nazeggen.

De cursist moet gaan praten!

Je kan het-zelf-zeggen stimuleren door telkens een vraag te stellen na een gelezen bevestigende zin: waar?/wat?/wie?/wanneer?/hoe?

"Wat eet mama?" en dan moet als antwoord volgen "Mama eet noten" , met klemtoon op noten.

Bij "Wie eet noten?" volgt het antwoord "mama eet noten", met klemtoon op mama, enz. Zo leert men de betekenis van 'wat' en 'wie'. Werk je met een groepje, ga dan de kring rond terwijl jij de vraag stelt en vervolgens laat cursist voor cursist de rol van vraagsteller/antwoordgever op zich nemen.

NIETS IS VANZELFSPREKEND: alles uitleggen

Zorg ervoor dat de naam van de cursist op alle materiaal staat, want

analfabeten hebben vaak geen enkele weet van het organiseren van hun paperassen, zodat deze snel kwijtraken.
Leer orde houden in de kافت dus ook aan.

Maak duidelijk dat men altijd alle lesmateriaal bij zich moet hebben, want constant moet je iets van een vorige les weer onder de aandacht brengen.

Wijs expliciet op onze leesrichting: van links naar rechts en doe dat voor door echt van links tegen een woord aan te kijken, terwijl je naast hem zit en hij dat nadoet.

Vertel dat je de letter die je zo het eerst tegenkomt het eerst uit moet spreken. Zet zo mogelijk -de cursist moet daarvoor de volgorde van de cijfers 0 t/m 9 hebben geleerd (les 1)- de cijfers 1,2,3, etc. onder de letters om dat duidelijk te maken. Wijs de letters terwijl je ze langzaam uitspreekt dan ook aan en laat dat de cursist nadoen. Zijn pen kan hij hanteren als 'leespijl'.

Maak heel duidelijk dat fouten maken helemaal prima is. Het is de inzet die telt.

Fantaseren, dus hier en daar de cursustekst zelf aanvullen, is voor velen iets geheel nieuws dat men werkelijk moet leren doen. De analfabeet neemt nl. vaak al het geschrevene letterlijk; het kan niet anders dan waar zijn.

Wijs op het belang van huiswerk maken, zie hierna.

ANDERS DAN ELDERS

De cursus is ontwikkeld vanuit de wens om zelfs de ook in zijn taal analfabete buitenlander, met wie jij in geen enkele taal kan communiceren, direct te leren lezen, schrijven en spreken in het Nederlands.

Gelijktijdig de schrijftaal aanleren, maakt de cursist bewuster van 'korte' en 'lange' klanken van de delen van een woord en zorgt voor beter articuleren. Noem ze 'lage' en 'hoge' klanken, of een andere benaming die voor de cursist een duidelijke associatie geeft.

Juist articuleren is noodzakelijk, want foutieve uitspraak leidt tot onverstaanbaarheid en foutief schrijven en lezen.

In het reguliere NT2-onderwijs in Antwerpen krijgt de alfa-cursist bij basiseducatie eerst een intensief mondeling taalbad met het leren

herkennen van een aantal hele woorden -hij gaat nl. op meerdere dagen per week naar school- en volgt het leren lezen en schrijven later, via het aanleren van enkel de zgn. 'klankzuivere' woorden (wel 'peer', niet 'peren').

woordenschat van 1.450 woorden

Deze cursus beoogt de opbouw van woorden en zinnen duidelijk te maken en de cursist een basisvocabulaire, zo'n 1.450 woorden in totaal, met hun meervouden, mee te geven. De ik-vorm tegenwoordige tijd is de basis, om het spreken-in-infinitieven (ik lopen) tegen te gaan.

complete basiscode

Deze cursus is van meet af aan breder en heeft één consistente leerlijn. De cursist leert vanaf het begin de complete basiscode van onze schrijftaal, mét zijn onlogische kanten, zijn dubbel- en meerzinnigheden, en daarmee leert hij echt lezen. De tekst staat in de onvoltooid tegenwoordige tijd (nu-tijd). Wilt u uw cursist eveneens een vorm voor het verleden aanleren van de werkwoorden die de revue passeren, kies dan voor de voltooid tegenwoordige tijd: ik ben - ik ben geweest, ik eet - ik heb gegeten, want de onvoltooid verleden tijd is een ingewikkelder kwestie.

Expliciete taalregels methode De Haan, aangegeven onder 'hulpmiddelen' op de website, verschaffen houvast. Het toepassen van taalregels maakt dat de cursist de schrijfwijze van woorden die hij nooit eerder onder ogen zag, zelf kan beredeneren. Leren wordt creatiever. Om dit hulpmiddel te kunnen gebruiken, moet de cursist natuurlijk over een zekere Nederlandse woordenschat beschikken. Maar uiteraard zijn ze sowieso een eventuele opsteker voor de begeleider.

geen 'klankzuivere periode'

want daarin wordt aan de cursist een irreëel schrijftaalbeeld voorgesteld. Klankzuivere periode: een bepaalde klank correspondeert met één letter/lettercombinatie en omgekeerd.

Een sprookje dat vervolgens genuanceerd -dus gedeeltelijk 'ontleerd'- moet worden, met alle problemen voor sommige leerders vandien, vooral voor hen die als zwakke schrijftaalleerders of als zwakste schrijftaalleerders, de 'dyslectici', worden aangemerkt.

de enkele klinker = een lange klank (hoge klank...mooie klank...blijve klank...)

De methode gaat uit van de lange klank van de enkele klinker, waardoor 'openlettergreepregel' en 'dubbelzetter' logisch en daarmee gemakkelijker

leerbaar worden.

zo min mogelijk paarse tekst

De volgorde van introductie van de medeklinkers is zo gekozen om zo min mogelijk 'paarse tekst', woord(del)en die de cursist nog niet zijn uitgelegd, op de pagina te hebben. Ongetwijfeld is er een volgorde die aan dat doel nog beter beantwoordt, maar samenstelster heeft die niet gevonden. Medeklinkers die men vaak verwacht, worden vrijwel tegelijk behandeld (n/m, b/p, c/k, t/d, c/s/z/..). Elke zin bouwt voort op een vorige, elk woord is te verduidelijken met pantomime, foto of reeds geleerde woorden.

woorddeellezen in tekst en op video

Elk woord wordt per woorddeel verduidelijkt, zonder lettergreepstreepjes, want de ervaring leert dat cursisten anders met streepjes tussen de woorddelen gaan schrijven. De benaming 'woorddeel' is meerzeggend dan 'lettergreep', vandaar de voorkeur voor die benaming.

We trachten de lezer te verleiden de juiste uitspraak te hanteren, door hem een 'opzetje' te geven: e ze eze deze. Dit is nodig omdat niet ieder beschikt over helpers buiten de klas bij het leren. Sommige woorden, zoals kano, behoren niet tot een basiswoordenschat, maar zijn opgenomen als leesoefening. Ook langere woorden kunnen lezen, geeft de cursist een vrolijke kick.

Je kan het lezen van hele woorden vergemakkelijken door onder de woorddelen boogjes te zetten.

Doordring de cursist ervan dat hij altijd hardop moet lezen en hardop uit zijn hoofd de gelezen zin moet nazeggen, want anders schiet het leren spreken erbij in.

foto's

Fotomateriaal is apart van de tekst. We beogen immers dat de cursist een innerlijke voorstelling krijgt bij een bepaalde verzameling letters.

Het "kijk naar het prentje en wat staat er dus in de tekst?" bevordert het radend, niet het begrijpend lezen.

alles hardop

Lezen, schrijven en tekst inprenten gebeurt hardop (toneel maken), want daarmee geeft de cursist zichzelf ook nog een auditieve prikkel.

bewegen is goed voor het brein

Laat de cursist zich kunnen ontspannen door soms te gaan staan, zich uit te rekken, of door de ruimte te lopen en als het ware met jou en/of medecursisten een toneeltje te spelen n.a.v. de zin(nen) die net is/zijn doorgenomen. Neem er de tijd voor zinnen correct na te laten zeggen. Een zin in zijn eigen ritme zingen (herhalend) of, al woorddelen op tafel trommelend, uitspreken, zorgt voor het nodige amusement.

HOE IS DE BASISCODE VAN HET GESCHREVEN NEDERLANDS?

Schrijven is het omzetten van geluiden, klanken, in lettertekens. Dat gebeurt via vaste regels, een vaste code. Lezen is decoderen.

het alfabet en spellen

Ons alfabet bestaat uit 26 tekens. Die tekens zijn 'enkele letters' en geen lettercombinaties. Het alfabet opzeggen, betekent de namen van de letters zeggen.

De voorlaatste letter van ons alfabet is geen ij (lange ij), zoals in het basisonderwijs ten onrechte wordt aangeleerd, maar een y (ypsilon, spreek uit "ipsilon"). Kijk maar in een woordenboek Nederlands.

Spellen = van elke letter de alfabetnaam noemen. Eén voor één, dus 'ui' is niet 'ui' maar "u" "i", want alleen de alfabetspelling is eenduidig en door hardop te spellen, liefst uit het hoofd, slijpt de juiste lettervolgorde in.

'Fonologisch spellen', spellen met de klanken die de letters in een woord hebben, en dan vaak nog met extra uh-klank bij medeklinkers, is een bron van verwarring, omdat één klank vaak op meerdere wijzen kan worden geschreven (bv. de uh-klank: met e, u, i, ij), c.q. een bepaalde letter gebruikt wordt voor verscheidene klanken, zie het 'overzicht medeklinkerverwarring' onder 'hulpmateriaal'.

Vaste lettercombinaties als één ongedifferentieerd geheel aanbieden (oe, ui, eeuw, ei/ij enz. als 'blokje' zonder dat dit telkens alfabetisch gespeld wordt, verhindert het verkrijgen van een innerlijk woordbeeld. De cursist kampt met omkeringen of laat letters weg, bv. hij schrijft iu of eew, omdat de volgorde niet expliciet werd benoemd.

De alfabetspelling hanteer je direct bij de klinkers, want naam en klank zijn identiek (de y uitgezonderd, maar de naam daarvan is zo speciaal, dat de naam van de letter hanteren als klank van de letter in onze praktijk nog

niet is voorgekomen).

Bij de introductie van medeklinkers verstrek je de alfabetnaam van de letter zodra de cursist beseft wat de klank van deze medeklinker is/kan zijn, of als gebleken is dat hij naam en klank niet verwart.

Verstrek je de medeklinkernaam/het alfabet te vroeg, dan is de kans groot dat de cursist denkt te kunnen lezen met alfabetnamen: 'ma' wordt dan "emma".

Zolang je de alfabetnaam niet geeft, heb je het over "deze letter/deze medeklinker".

klinkers en medeklinkers

Een a e i o u is een 'klinker'. De klank van die letters is dezelfde als hun naam in het alfabet. Klinkerklanken kan je aanhoudend zingen op verschillende toonhoogten of luid roepen.

De andere letters, niet-zingletters, zijn 'medeklinkers'. De pure klank van een medeklinker kan je niet zingen of roepen. Laat je werkelijk iedere toegevoegde klinkerklankweg, dan kom je bij bv. de m, b, p niet verder dan een dichte mond, met bijbehorende klemkracht van je lippen.

Hun klank komt pas los als er een klinker volgt.

Probeer de andere medeklinkers ook maar eens te zingen/te roepen. Dat lukt niet.

De y is zowel klinker (i-klank, fysiek) als medeklinker (j-klank, yoga).

Het verschil weten tussen klinkers en medeklinkers is essentieel om de basisschrijfcodes (o.m. hoe je korte en lange klanken weer kan geven) uit te leggen en te begrijpen, om woorddelen te tellen (oftewel het ritme van het woord te zien door het aantal 'eilandjes' van klinkers in het woord op te merken) en om een woord in zijn delen te kunnen splitsen.

Medeklinkers en klinkers verkrijgen hun klank in de context van een woord(deel), zie overzicht 'meerduidigheid van medeklinkers', onder 'hulpmateriaal'. Ze zijn, helaas, niet eenduidig.

Bij eenduidigheid zou het fenomeen dyslexie zich niet voordoen, omdat verwarring -t.g.v. meerdere keuzes- dan is uitgesloten.

de medeklinkerklank leren kennen

Een medeklinker wordt altijd in combinatie met de verschillende klinkers

geïntroduceerd (bijv. ga go gu gie gie gy ge gee), waardoor je voorkomt dat cursist of lesgever de 'klank' van een medeklinker verzelfstandigt en voorziet van een uh-klank, ("Deze letter is guh") wat nl. vervolgens tot lees- en schrijffouten leidt: 'laag' wordt gelezen als 'lage' en het bedoelde/gedicteerde 'lage' wordt neergeschreven als 'laag'.

de klinkerklank leren kennen

De uitleg van klinkerklanken is gebaseerd op logica/een algoritme/het geven van overzicht en niet op de in het regulier basisonderwijs boodschap dat een enkele klinker een korte klank is, en een verdubbelde klinker een lange klank. Een boodschap die immers bij velen vervolgens moeilijk te nuanceren valt.

solo klinker

Hier gaan we uit van de lange klank van de enkele klinker a, e, i, y, o, u. De y heeft, als klinker, dezelfde klank als de i.

Immers: de enkele klinker, vgl. bij voedseladditieven en wegnummering, spreken we uit met een lange klank: **E**-nummers, **A1**, **E17**; **O**, wat ben je mooi!; **U** heeft gelijk. Ik ruik ylang-ylang.

medeklinker(s) + klinker = lange klank, maar ...

Die enkele klinker blijft lang als er een medeklinker vóór wordt geschreven (behalve bij de e!): na no nu ni ny, maar: ne (vgl. dunne)

Een medeklinker vóór de e verandert nl. de e-klank in een uh-klank: de, je, we, ze, de zgn. 'doffe e/stomme e/onbeklemtoonde e/sjwa, maar het is voor de leerling het duidelijkst om te spreken over de 'uh-klank van de e'.

Alleen 're (muzieknoot)' en 'per se' zijn de uitzonderingen op die regel.

Wil je geen uh-klank, maar een e-klank aan het eind van een woord, dan moet je de e verdubbelen: me mee, ze zee, de idee ...

Een woord(deel) met ee op het eind heeft vaak een zelfstandige betekenis, bv. zeeman; 'zee' betekent iets. In een woord als 'zeven' heeft het gelijkkluidend woorddeel geen eigen betekenis, en vandaar dat we de gewone spellingregels, cf. die van de a, o, u volgen.

klanker + medeklinker(s) = korte klank, maar

De korte klank van de klinker ontstaat pas als er een afsluitende medeklinker (of medeklinkers) na de enkele klinker volgt in het woord(deel):

bijv. a --> at, e --> en, i --> is, y --> symbool o --> op, u --> uk, maar uw! Volhouden dat de enkele klinker op zich, als 'intrinsieke waarde', een korte klank heeft, is dus eigenlijk bizar.

Het is de medeklinker die erna komt, die de korte klank maakt/aangeeft!
Een korte klank bestaat dus uit minstens een duo.

De korte klinkerklanken schrijven we resp. als 'ah-, eh-, ih-, oh-, en uh'-klank. De h is de ideale medeklinker hiervoor, want zijn medeklinkerfunctie maakt de klinkerklank kort, terwijl je deze medeklinker niet hoort: ba (lange klank), bah (korte klank).

de e

M.b.t. de letter e kennen we dus de e-klank van de e, de uh-klank van de e en de eh-klank van de e: Eva, je pen!

de uh-klank van de e en de uh-klank van de u

De (altijd onbeklemtoonde) uh-klank van de e hebben we niet alleen aan het eind van een woord, maar ook op andere plaatsen in woorden met meerdere woorddelen (bv. **betegelen**) en kan je maken door elk gewenst aantal medeklinkers ervoor te schrijven.

Een uh-klank schrijf je met een u als je die uh-klank het beste hoort, oftewel als die uh-klank de klemtoon heeft. De uh-klank die je minder goed hoort, zit in een woorddeel waar geen klemtoon op valt: vgl. **gedúld**, **tússen**.

Voor het maken/aangeven van de uh-klank van de e is altijd minstens één voorafgaande medeklinker nodig: de, je, me, we, ze

lange klank + laatste medeklinker(s)

Hoor je een lange klank, gevolgd door afsluitende medeklinker(s), dan dien je de enkele a, e, o, u te verdubbelen (aap eed oom uur - maar uw!-), terwijl de i moet worden voorzien van een e (iets).

open lettergreep en dubbelzetter: niet raar, maar waar

De plaats van de medeklinker, vóór of na de klinker, bepaalt dus de klank van de klinker.

Alleen bij de voornoemde uitgangspunten zijn het schrijven van 'open lettergreep' en 'dubbelzetter' logisch en dus gemakkelijk(er) leerbaar.

Open lettergreep: bv. ko + me = kome kome+n = komen.

Dubbelzetter: kom + me = komme komme + n = kommen, waarbij je vertelt dat je een letter maar één keer mag gebruiken/lezen, om te voorkomen dat men toch 'komen' schrijft.

De eerste m 'maakt' immers de oh-klank (eigenlijk spreek je die m niet eens uit, want je zegt "koh-men"), de 2e m (die je wel hoort) maakt de uh-klank van de e.

TELKENS HET BASISOVERZICHT GEVEN, want van overzicht naar inzicht en doorzicht

Wanneer een gemeenschappelijke taal ontbreekt, kan je je cursist in het begin alleen maar dingen laten zien. De cursus geeft daarom basisoverzichten bij de introductie van medeklinkers.

Regels geven komt zodra de geleerde woordenschat dat toelaat.

De a, o, en u volgen een gelijk basispatroon als je die combineert met een medeklinker. De e en i zijn buitenbeentjes.

Bijv. bij de letter n en een klinker:

e	ne	en	een	nee	ene	enne
	uh-klank					

i	ni	in	ien	nie	ine	inne
					iene	

waarbij je van 'nie' 'knie' kan maken. En van 'nee' maak je 'snee'.

Let wel, 'niet'/'niets' hoort thuis bij deze uitleg rond de i: i ti it iet --> nit niet niets. Zo ook ga je van 'nee' naar 'snee' en niet van 'nee' naar 'neer', want 'eer' hoort bij de uitleg rond de letter r: e re er eer --> ner neer (nergens, meneer). Laat het uitgangspunt intact, want dan gaat de cursist zien dat er sprake is van een vast patroon.

Meerdere woorddelen zijn een aaneenrijging van de gegeven enkele.

a	na	an	aan	ana	ane	anna	anne
o	no	on	oon	ono	one	onno	onne
u	nu	un	uun	unu	une		unne

Combinaties die in Nederlandse woorden niet voorkomen en fantasiewoorden kan je weglaten, maar ook handhaven als lees-/uitspraakcoëfening.

De basiscombinaties kan je letter voor letter uitbreiden en onderling combineren, liefst onder elkaar voor de duidelijkheid:

la sla, al als, al nal knal knalt knalle knallen, aak maak smaak, ake make maken smaken,

En natuurlijk wijs je de cursist er herhaald op dat medeklinker+e in het ene woord(deel) een uh-klank oplevert en in een ander woord(deel) net zo goed een e-klank. Men moet het woord, liefst in zijn opbouw, kennen om die woorden juist te lezen (goed --> beter --> ik verbeter iets --> wij verbeteren).

Het telkens demonstreren van een basisoverzicht beoogt de cursist ook zelf woorden te laten schrijven die hij niet eerder heeft gehoord/gelezen, waardoor hij onafhankelijk van zijn docent kennis kan vergaren.

Elke zin bouwt voort op een vorige, elk woord is te verduidelijken met pantomime, een foto of met een combinatie van woorden die de cursist al heeft geleerd.

DE CURSUS IS EEN 'RODE DRAAD' EN NIET VOLLEDIG

Maak je eigen lessen eromheen, maar 'kalm, kalm'

Voel je vrij af te dwalen naar aanleiding van hetgeen de cursist naar voren brengt, of wat jou op dat moment nuttig lijkt. Bijv. als cursist 'zik' schrijft, i.p.v. 'ziek', draag je het woord 'perzik' aan en zet je dat naast het woord 'ziek' of 'muziek', zie p. 19 onder 'corrigeren'.

Bijv. als in de tekst staat 'Panama is een land.', kan/moet je uitweiden, gezien de achtergronden van de cursisten, met 'Afganistan is een land', 'België is een land' en laten zien/laten ontdekken door zelf-doen hoe je dat schrijft.

Vooruitlopen op de cursus is oké. Maak tijd als de cursist dergelijke zaken in zijn cursus/zijn schrift opgetekend wil zien.

Houd wel goed in de gaten of je de cursist niet overdondert met informatie.

Leer ze ook tegen jou 'kalm kalm' / 'rustig' zeggen (ook door het tegen jezelf te zeggen ;-)) Het is vooral de cursist die moet praten.

Het is oké als de ene cursist van je groepje voor de zoveelste keer het woord 'opa' wil schrijven om het zich in te prenten, terwijl je anderen extra informatie biedt.

Het groepje gaat zich vaak vanzelf ontfermen over die 'langzame' man of vrouw.

De cursus is niet volledig. Bijv. telkens ik-vorm, t-vorm en e n-vorm (meervoud) uiteen te zetten, zou de cursus enorm uitbreiden.

Herhaling en variatie is dus aan de docent om voortdurend te doen.

Ook het aanleren van de voltooid tegenwoordige tijd (ik heb gegeten, ik ben geweest...) is bv. iets dat je zelf beslist.

Vind je echt ergerniswekkende hiaten, laat het me alsjeblieft weten!

HET NEDERLANDS IS EEN BEETJE (?) GEK; SORRY!

De Nederlandse schrijftaal is helaas geen logisch, eenduidig systeem, kent heel wat rare, onlogische, manieren van coderen, schrijven. Kom daarvoor uit ("Nederlands is een beetje gek", met de nodige mimiek), zodat de cursist zich gerustgesteld voelt als hij zaken niet meteen begrijpt.

Bijvoorbeeld:

'Land' spreek je aan het eind uit met een t-klank; zet dat bij die d-letter door een klein t'tje erboven te schrijven. Laat vervolgens het meervoud zien, 2 landen (België en Marokko zijn 2 landen), en vertel dat je dat woord wel met die zachtere klank uitspreekt (geen 'lanten', maar 'landen').

Het is 'raar', dat je aan het eind van een woord -ie schrijft, maar soms ook een enkele i of y (wie/kiwi, jullie/Julie/juli, hobby), terwijl de context al voldoende is om te concluderen over welk begrip het gaat, zodat je die andere schrijfwijze niet echt nodig hebt; maar helaas het Nederlands heeft vaak verschillende schrijfwijzen voor eenzelfde klank.

Waarom vonden we het ooit nodig om een korte klank + gt-klank te gaan schrijven met ch in plaats van g (-acht.., -echt.., -icht.., -ocht.., -ucht.., behalve bij werkwoorden op -gen, als liggen, leggen ...!)? Nodeloos ingewikkeld, nietwaar? Enz.

UITLEG OP NIVEAU: geen nietszeggend jargon (metataal)

Bij uitleg blijf je zo dicht mogelijk bij wat de cursist al weet, want alleen in die vocabulaire kan je dingen duidelijk maken. Belast hem dus niet in het begin met 'doffe e/stomme e/sjwa' maar zeg 'uh-klank van de e', praat over 'ik-vorm', 't-vorm' en de 'e n -vorm' als je de persoonsvormuitgangen van de tegenwoordige tijd (= 'nu-tijd') behandelt en niet over '1e, 2e, 3e persoon'.

Verleden tijd = toen-tijd.

Een zelfstandig naamwoord = 'n de../het../een..-woord.

SPREKEN; VOORAL DE CURSIST MOET PRATEN!!!!

een, het

Het is de bedoeling dat ons onbepaald lidwoord 'een' om te beginnen als telwoord 'een', wordt aangeleerd, dus met de lange e-klank uit het alfabet, cf. de uitspraak in het basisoverzicht, waardoor je die kan aanvullen: een, been, geen, heen, leen.... . De spreektaalafkorting ' 'n ' ("un") komt vanzelf als de cursist sneller gaat spreken. Hetzelfde geldt voor lidwoord 'het'; geef dat een eh-klank in het begin, zodat 'met', 'zet', 'pet' etc. van hetzelfde laken een pak blijken. De uitspraak van 't ("ut"/"hut") komt ook later vanzelf.

algemeen Nederlands, geen 'thuis taal'

Praat zelf langzaam en goed articulerend standaard Nederlands. De doorsnee spreektaalsnelheid -die helaas al bij sommigen tot een spervuur van klanken is geraakt- is te snel voor de leerder en werkt op zijn zenuwen. Gun hem de tijd zich rustig met onze uitspraak vertrouwd te maken. Leer hem zo snel mogelijk zeggen: (Kunt u/Kan u) langzaam spreken, alstublieft!

Spreek het hele woord uit zoals het geschreven wordt, dus bijv. ook de laatste medeklinker; zeg "buiten" en niet "buite", want de cursist wordt zich anders onvoldoende bewust van het woordbeeld en schrijft dienovereenkomstig fout.

Maar bij woorden als 'eerlijk', 'handig', waarbij de -ig en de -lijk standaard worden uitgesproken met een 'uh-klank', wijs je natuurlijk de cursist erop dat dat heel raar is, maar dat we dat nu eenmaal bij die vaste lettercombinaties doen.

Snel spreken bij cursisten betekent vaak dat ze letters of woorddelen gaan inslikken -ze zijn zich dan onvoldoende bewust van dat woorddeel- en wat ze mondeling doen, zie je vervolgens terug in hun schrijven.

Laat ook hen dus langzaam en duidelijk spreken.

Laat alle zinnen, ook langzaam en goed articulerend nazeggen en laat die herhalen op verschillende tijdstippen tijdens de les en de lessen die volgen. Jij stelt de relevante vraag en de cursist geeft de cursuszin of een variant daarop als antwoord, eerst door die zin tegelijkertijd te lezen, later uit zijn hoofd. Laat ze dat ook onderling doen.

Het is daarom ook belangrijk dat je goed kijkt naar de mondbeweging van de cursist als hij praat of hardop leest. Blik dus niet voortdurend zelf op eigen tekst, want dan mis je veel van wat de cursist doet.

Accepteer bij het spreken geen verminking (letters erbij of weglating van letters) of verkeerde volgorde van woorden. Luister en kijk dus scherp naar wat hij zegt. Met een zonnige blik corrigeer je hen vriendelijk en dat vinden ze helemaal niet erg!

Cursisten proberen hun uitspraak te vaak te verdoezelen, omdat ze geen fouten durven maken. Vertel ze dat fouten maken helemaal prima is!!! Uiteraard ben je coulanter bij een voor sommige cursisten in het begin onmogelijke tongmotoriek (à la het l/r-probleem bij de Chineessprekende, bij de Thai die de eind-t uitspreekt als een s, of de p/v/f-moeilijkheden van een Koreaan, de h-klank die voor klinkers wordt geplaatst door mensen uit Kenya,). Maar bijvoorbeeld het verschil tussen een m en een n is duidelijk aan je mondstand te zien en gemakkelijker na te doen: "mmmm" is een gesloten mond, lippen op elkaar, terwijl bij "nnnnn" je mond zodanig openstaat, dat men je tanden ziet.

Zoek i.g.v. een probleemletter naar een andere klinker-en/of medeklinkercombinatie met die letter of een andere plaats in een woord, die de cursist gemakkelijker afgaat, en probeer de probleemklank dan nog eens. Laat de cursist goed naar je kijken, terwijl je een uitspraak voordoet. Soms werkt het om een klank heel zacht uit te spreken, zodat de cursist echt zijn oren moet spitsen, maar wellicht ook ontspant, waardoor de letter wel goed uitgesproken wordt.

Een cursist die een o hardnekkig verminkte tot een uh-achtige klank met iets vaags van een l erbij, bleekt vast te zitten aan het cijfer nul, en had uitleg nodig dat cijfers iets heel anders waren dan letters!

Laat de cursist de gelezen/gehoorde zin uit zijn hoofd nazeggen. Maakt hij daar hutsepot van, dan langzaam van kernzin -het onderwerp+de persoonsvorm/het gezegde- naar de gehele zin door steeds weer een zinsdeel toe te voegen

Bv.: Ik ga. Ik ga naar Antwerpen. Ik ga morgen naar Antwerpen. Ik ga morgen met de bus naar Antwerpen.

En herhaal dit, liefst met relevante vraagzin vooraf: Wat doe je? Waar ga je naartoe? Wanneer ga je? Hoe ga je? tot hij het vlot kan zeggen. Maak er toneel van: hij zegt het 'gewoon', '(heel) boos', 'lief', 'verlegen', 'vleiend' etc. En herhaal hetzelfde telkens weer -met steeds langere tussenpozen-, totdat het vlot gaat.

korte klank, lange klank, 'tweeteken-/meertekenklanken'

Veel cursisten hebben moeite met het verschil te leren horen/zeggen

tussen korte en lange klanken, vaak ook omdat in de variant van het Nederlands rondom hen er te weinig verschil tussen de beide wordt gemaakt.

Spreek daarom als docent de klank die door de schrijfwijze wordt aangegeven. Vertel bij een woord als 'ananas' dat dat alom verkeerd wordt uitgesproken.

Van belang is ook dat de lettercombinaties op de 'letterkaart', zie onder 'hulpmateriaal', worden beschouwd als lange klanken en overeenkomstig hun schrijfwijze, dus correct, worden uitgesproken. Het mag toch niet zo zijn dat men meent dat de *ie* in het woord 'vriend' of 'fiets' of 'vies' min of meer een korte klank is, zodat de leerder eerder 'vrind', 'fits' of 'vis' verneemt. Of dat 'mijn' wordt verbasterd tot 'mehn' en '3' tot 'drei/drij'. Want dan ontnem je elke zin aan onze schrijfcodes, vergroot je de taalbarrières, zadel je de leerder op met extra omzettingsproblemen en maak je het leren schrijven/lezen tot een onnodig gecompliceerde opgave.

Voorkom de situatie dat je moet constateren dat schrijffouten van je cursist komen door jouw uitspraak: hoi is iets anders dan hooi.

Dialect is prima als 'thuis taal', maar op school, werk of in publiek is de verstaanbaarheid daarvan veel te beperkt voor een niet-ingewijde en wijkt de uitspraak ook veel te veel af van het Nederlandse woordbeeld.

Zou in België een reden van de Franstalige landgenoten tégen het leren van Nederlands niet kunnen zijn dat ze te vaak geconfronteerd worden met van de schrijfcodes afwijkende uitspraak?

SCHRIJVEN

Lezen/spreken en het gelezene/gesprokene leren schrijven gaan hier gelijk op.

Gebruik alleen de losse letterschrijfwijze die in de les staat. Ons schoolse koordschrift met zijn lussen en krullen is veel te moeilijk om te doorgronden en in te prenten. Dat koordschrift komt wel als de cursist 'lettervast' is geworden. Mocht iemand dat al hanteren, dan is dat natuurlijk prima.

Start met de kleine blokletters. De instructie is geordend volgens startbeweging met de pen, loopt daarom niet parallel aan de cursus, maar dat is geen probleem. Wissel cursus en letters schrijven af.

Een cursist die leert schrijven heeft meestal een verkrampte arm en hand, knijpt te hard in zijn potlood/pen. Corrigeer zijn pen/potloodgreep. Laat hem regelmatig arm en hand 'uitklutsen' en moedig hem aan zijn hand te ontspannen.

Om richtingsverlies en bibberschrift door te grote voorzichtigheid en gespannenheid te vermijden moet de cursist leren kloeke, besliste, elegante, melodieuze bewegingen te maken.

Je imiteert alsof je een pen vasthoudt, schrijf de letter eerst heel groot met de hele arm en hand in de lucht, daarna steeds kleiner. Pak gerust de arm/hand van de cursist vast om hem te coachen. Verzin samen een melodietje dat de beweging begeleidt (vgl. 'Schrijfdans' van Ragnild Oussoren-Voors)

Ga dan door op liefst een ongelijnd vel of op een schoolbord/whiteboard waarop men grote bewegingen kan maken, die dan gaandeweg verkleind worden totdat het past in vakjes van vierkant ruitjesrekenpapier of tussen de hulpregels van schrijfpapier voor beginners.

Wijs op de 3 horizontale ruimten (boven, in het midden, beneden of 'lucht, land, water') waarin onze letters geschreven worden en dat alle letters de middenruimte innemen. Niet iedereen ziet dat.

Zie erop toe dat de cursisten de onderdelen van de letters in de juiste volgorde schrijven, eerst 1, dan 2, dan 3. Begeleid de beweging met een vaste instructietermen: bv. " stok, boog, streep, naar links/rechts, omlaag, omhoog, rond, schuin, tik (tegen schrijflijn of hulplijn), op de schrijflijn, punt".

Maak de cursist constant duidelijk dat alle letters op de 'schrijflijn' rusten en niet mogen duiken of gaan vliegen, dat de letters van een woord dicht naast elkaar staan en dat er tussen woorden lege/witte ruimtes zijn.

Zorg ervoor dat de stokken van de letters lang genoeg zijn, zodat een h niet op een n gaat lijken, en dan weer kort genoeg, zodat een a geen d wordt.

Introductie van de hoofdletter komt in cursusles 2, want anders wordt het wellicht allemaal teveel ineens, tenzij de cursist de hoofdletters al beheerst. Die cursist kan je direct leren de eerste letter van de zin met een

hoofdletter te schrijven, idem de eigennamen.

niet gommen!!!

Ban het gom uit de les. Het vervuult papier en lokaal. Een fout laat hij gewoon staan (is nl. info voor de lesgever!) en hij schrijft het woord/de zin nog een keer. Beter een vriendelijk strenge docent in het begin dan rommelschrift als resultaat van een te timide begeleider.

kopiëren is suf!

Schrijven betekent niet: domweg alleen kopiëren, want daar leert men niets van. De cursist mag daarmee beginnen, maar herhaalt vervolgens het geschrevene aldus:

De cursist moet, en doe hem dat voor:

- a. hardop lezen
- b. ondertussen heel goed naar het woord/de woorden/de zin kijken en dan
- c. zonder te kijken, dus met zijn hand op het gelezene, de woorden/de zin opschrijven, terwijl hij ze hardop uitspreekt.
- d. waarna hij checkt of hij e.e.a. juist heeft geschreven en hij zonodig zichzelf corrigeert (= opnieuw schrijven!).

Vervolgens laat je betrokkene of een andere cursist het geschrevene voorlezen. Laat anderen die zin proberen te herhalen (Wat heeft ... gezegd?).

Heel belangrijk: laat hem een (zelf geschreven) woord/zinnetje uit het hoofd opzeggen na lezing.

alfabetisch spellen is slim!

Zodra hij de namen van de letters kent, laat je hem (jouw mondeling gegeven) woorden uit het hoofd alfabetisch spellen. Cursisten kunnen zo elkaar ook opdrachten geven.

CORRIGEREN = ALLES VERDUIDELIJKEN

De cursus biedt bij elke nieuwe letter(combinatie) een overzichtelijk totaalbeeld/kapstok/geraamte, waarmee je samen nieuwe woorden kan bouwen, door telkens een letter toe te voegen.

Lukt het de cursist niet een woord te lezen, bouw dat dan op vanaf het totaaloverzicht, dus vanaf de enkele klinker, danwel (later in de cursus) een voor hem makkelijk tweeletter-woord, en laat hem alle fases lezen, bijv. 'drinkt' wordt: i in ink rink drink drinkt; 'staan' wordt a an aan

taan staan (niet: ta taa taan staan, want 'taa' is geen correct Nederlands woordbeeld!)

Maakt cursist een langeklinkerklank kort of omgekeerd, geef hem dan altijd het toepasselijk overzicht en laat hem dat goed articulerend verklanken, waarna je samen andere varianten maakt. Bijv. hij zegt/schrijft "takken" terwijl er "taken" staat/bedoeld is, dan geef je dit overzicht en je legt natuurlijk ook het betekenisverschil uit:

e	ke							
a	ka	ak	aak		ake	aken	akke	akken
	ta	tak	taak		take	taken	takke	takken

Veel cursisten menen als het ware dat je een medeklinker dubbel mag gebruiken, zowel naar het volgende als naar het vorige woorddeel . Leg uit dat dat niet kan. Bij 'takken' is de eerste k nodig om de ah-klank van de a te maken/te laten zien (en eigenlijk hoor je bij langzaam uitspreken van het woord die k niet eens) , en de andere k nodig is om de uh-klank van de e te maken/te laten zien.

O, zit dat zo?! Inderdaad 😊

Mocht cursist opmerken dat je 'taken' ook zou kunnen schrijven als 'taakken', prijs hem dan uitbundig en vertel dat dat inderdaad gebeurt bij een bepaald soort woorden, maar dat dat pas in veel latere les ter sprake komt, wanneer we gaan praten over 'toen' (nl. bij de persoonsvorm onvoltooid verleden tijd van zwakke werkwoorden, vgl. 'Zij raadden het juiste antwoord.').

Maakt een cursist een (lees)fout die in een andere context (bijna) juist is, maak dat dan in beeldende zinnen naast elkaar duidelijk.

Bv.: Hij heft de steen op. Hij heeft 2 kinderen.

En verzin samen variaties.

HUISWERK

Draag de cursist huiswerk op: het schrijfproces kan hij, na het met de lesgever inoefenen van de nodige letters, vooral thuis laten gebeuren. Het resultaat toont hij dan telkens in de les.

De behandelde tekst moet hij hardop iedere dag lezen en de woorden en zinnen hardop zeggend opschrijven tot hij het kan zonder naar de tekst te

kijken. Misschien heeft zijn gsm een dictafoon; spreek een stukje tekst daarop in of laat hem een video maken van jouw voorlezen om gemakkelijker te kunnen imiteren.

Eis dat men een zelfstandige inspanning doet en prijs degenen die dat ook werkelijk doen. Maak duidelijk dat zonder die eigen inspanning het leren lezen en schrijven veel te lang gaat duren. Vooral analfabete leerders realiseren zich dat niet.

Alsjeblieft je reactie!

En zoals altijd, graag jullie op- en aanmerkingen, verbeteringssuggesties en ervaringen met de teksten.

Het ontwerpen van een leerlijn voor de 1e klas basisschool staat nog in mijn agenda. Wie daaraan wil meewerken, leer ik heel graag kennen.

SUCCES!

Renée Laqueur-van Gent
lid coördinatieteam NT2-vrijwilligersgroep van vzw Elcker-Ik Centrum,
renee@laqueur.eu
renee@zokanhetook.academy